

ԱՌՈՂՉԱՐԱՆԱԿԱՆ

ԳԼՈՆ ԺՅԵԼ

Գլան ժյուրնայն վայելչորեն է՝ որ թէ մեծ ծախսով պատճառ. կ'ըլլայ եւ թէ մեծամեծ շարիքներ իրեն հետ կը բերէ. զոր օ. նուազութիւն եւ վաղաճառ մահ: Ով որ չափաւոր եւ գգուշութեամբ կը ծխէ եւ ունի միանշանման բաշխողութիւն, բնականաբար այնպիսին համեմատութեամբ նուազ փոստ կը կրէ: Իսկ ով որ չի ծխեր, բայց ի մասնաւորի գլան ծխելէ կրնայ ետ կենալ՝ այնպիսին թէ առողջութեան եւ թէ ծախսի կողմանէ մեծ շահ կ'ունենայ: Ոչ շատ ժամանակ յառաջ Պերլինի բժիշկներէն մին՝ Տր. Օթթոյ Ռանկ՝ որ կ'սիրողացաւ մասնագէտ է, խնայողորդ այտուցախտութեան վրայ գտաւ մը խոտած ժամանակ գլան ծխելէ մեծապէս զոչուշացուց: Մոյն ճառին մէջ Տր. Ռանկ կ'ըսէ. «Արանց այտուցախտութեամբ տեսչ վարակելուն դիտարկ պատճառը գլան ծխելու մոլորութեան ընդհանուր ընդունելութիւն գտնելն է: Այլը կ'սիրողացային հիւանդութիւններով այնչափ չէին վարակիր, եթէ ծխափող գործածէին: Գլան ծխելուն ընդհանրաբարձը՝ թորմալուի ալ կ'ընդհանրանայ: Երկարատե կամ լաւ եւս բնելու համար՝ ծխախտ ծխելէ յառաջ չեն գար ամէն օր տեսնող սպականիշ երեւոյթներէն, այլ ծխախտայ գլաններուն գործառնաց մէջ պատրաստուելու եղանակէն:

Երկարատե գլաններ պատրաստելը գործաւարաց գործողութեանց մէջն ամենադժբերին է. այս պատճառաւ երկու սեռէ տկար ի մասնաւորի կ'ունենան ծխանց ենթակայ եւ զորութիւն պահանջող աշխատութիւններն կատարելու անընդունակ անձինքն այն գործողութիւնը կատարելու պաշտօնն ստանձնելու կ'աշխատին: Գլանի գործատան այնքանութիւն ընդուն կը կարծէ թէ աւելի հիւանդանոցի կ'այցելէ, քան թէ գործատան: Վասն զի հոս կը տեսնէ թորմալուաւ եւ այտուցախտաւոր բազմաթիւ աշխատողներ: Այն գործատանց մէջ թորմալուաւ անձինք գետին կը թրծեն, եւ թուրք կը շորտայ եւ գետնի փռուցին հետ բարձրաշաղկապ ծխախտին հետ կը խառնուին: Գլաններուն բովանդակած փողոյն քանակութիւնը շնչին չէ. ասոր կը համըզուի իւրաքանչիւր դը, եթէ գլանին կտրուած կողմը մեղմով գետնի զարնելով ելած փողոյն տեսնէ: Երբեմն երբեմն գործաւորը տեւեւոց ծայրեր կը լինէ. . . . Եւ որովհետեւ թորմալուին հաղորդական ըլլալը տարակուսի տակ չի կրնար ձգուիլ, ցորչափ Տր. Քաի իրաւունք ունի, ուստի գլան պատրաստելու վերջիշեալ եղանակը այտուցախտ ընդհանրաբար իսկ պատճառներէն մին է: Ի Գերմանիա յարաբերութիւնը յառեղայն եւ: Հագին կրնայ հաւատացուիլ, թէ ինչպիսի գրութեան մէջ կը գտնուին այն անհաղթ՝ որ գործատանէ հեռաւոր չկարենալով՝ իրեն վերջին վարձը՝ գլան կը գալարեն, մինչեւ որ մահը զոհերը իրենց ցաւերէն ապաստէ: Ուրեմն յայտնի է թէ ինչպիսի փտանգի մէջ կը գտնուի իւրաքանչիւր դը՝ երբ գլան մը շոր-

թանցը կը մարմնեցնէ: Պէտք եմ նաեւ յիշեցնել թէ ինչպէս երկու սեռէ անձինք սովորաբար իրենց մեքի սրունքներուն վրայ գլանները կը գալարեն: Թորմալուի ընդունակ կամ այն ասիան ունենալ կասկածով երբեք գլան ծխելու չէ. լաւագոյն է ծխափողը:»

Թերեւս այն մասնագիտին ազգաբարձրութիւնը գլան ծխողներուն մեծ մասն աւելի զգուշաւոր կ'ընէ եւ բազմաթիւ ֆիսաներէ կ'ազատէ: Դեզուի եւ բերքի շաղկկելի պատճառն շատ անգամ գլան ծխելն է: Այս պատճառաւ կան շատեր որ սկզբունքը բոստ են երբեք գլանն ուղղակի շրթանց շնորհեցնել, այլ միշտ գլանակալ գործածել:

ՅՈՒՐԱՆԱԿԱՆ

ԲՆԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆ ԵՐԱՅԻ

Բնախօսը եւ հոգեբանը ընդհանրապէս չեն աշխատիր կրթեալ եւ անկիրթ անձանց եւրազաց նկատմամբ ի վաղուց ունեցած հետաքրքրութիւնը գոհացնելու: Երկայն ժամանակէ ի վեր գիտնականը յայտ մասին պատուաբեր Ignoamus մը սովորած ըլլալով՝ չեն ջանար գտնելու երազին ինչ ու ինչպէս ըլլալը: Բայց կարծուածին պէս ալ այս միջին խնդիրը գիտնական հետազոտութեան կարելի էր կուտաններն զուրկ չէ: Կա մանաւանդ որ շատերը յարողեցան փորձառական ճամբով բազմաթիւ խնդիրներ լուծել: Եւ եթէ աստ եւ այժմ յայտ մասին մեր ունեցած ծանօթութիւնը զանգաղ կը յառաջանայ եւ արդեամբք հաստատուած շատ սահմանափակ են, ասոր պատճառը յայտնապէս այն պարագան է՝ որ շատ սակաւաթիւ անձինք երազն ուսումնասիրելու ատակ են: Աստիցմով չզբաղող մը շատ կը զարմնայ՝ երբ իմանալու ըլլայ որ մեծ վարժութիւն պէտք է եւրազելու: Համար՝ գոնեայ յայտմ դիպուածի, երբ տեսած երազն գիտնականորէն քննել կ'ուզէ: Այս վարժութիւնն չունեցող՝ թէեւ կ'երազէ, բայց արթննալէն ետքը տեսած երազներէն շատ քիչերը կրնայ յիշել: Առով ընդ միշտ կը կորսուի տեսնուած երազը մեծամասնութիւնն առանց գիտնականորէն հետազոտուելու եւ գիտութեան այս պակասին նպաստ մը մատուցանելու: Իսկ ով որ արթննալէն ետքն անմիջապէս տեսած երազը մտացը մէջ հաստատուն պահելու կ'աշխատի եւ ասորներ կը շարունակէ իր ուսումնասիրութիւնը, այնպիսին ի վերջոյ հոս կը հասնի որ քնոյ իւրաքանչիւր ժամերուն մէջ տեսած երազներն այնպէս մտացն առնել կրնայ բե-

րել, ինչպէս որ մենք մեր արթնութեան ժամանակի խորհուրդները կրնանք մեր մտացն առջեւ պատկերացընել: Ամեն քնարանք յայնմ կը միարանին՝ թէ ինչպէս որ չկայ արթնուն մը՝ որ չխորհի, նոյնպէս ալ չկայ մէկը որ քնոյ մէջ եւրազ չտեսնէ: Ուստի այն սովորական խօսքը թէ «Երբեք երազ չեմ տեսներ», պէտք է հասկընայ՝ տեսած երազներս երբեք չեմ յիշեր:

Քնոյ ժամանակ զգալի գրգռութիւն կրնան իմացուիլ եւ իմացումն ալ՝ արթննալու միջոցին՝ այն զգալի գրգռմանէն յառաջ եկած իմացման համապատասխան է. բայց զարմանալին այն է որ երազի մէջ ընդունուած այս իմացումը կամ զգածնունդն աւելի զգուշոր կ'ըլլայ, մինչդեռ տկար բլբլած աւելի հաւանական էր՝ ըրեղին քնոյ ժամանակ գրգռման նուազ զգուշոր ընդգիտագործելուն: — Բերնը երկու օրինակ:

Տէքարթ կը քնանար. մէկը զննքը խայթեց: Երազի մէջ՝ սրախողող եղաւ:

Եթէ քնացողի մը կարմիր ծածկուլով կանթեղ մը մերձեցուի, երազի մէջ կը փայլատակէ, եւ փայլատակման համընթացակից փութորինն ու անձերն ալ իրենց տեղը կը գտանեն:

Առանձին մտաբերութեան արժանի պարագայ մըն է հոռին ու համին երազի մէջ շատ ցանցաւ գեր կատարելը: Երբ մէկն երազի մէջ ծաղկանց անու կամ ծաղկանց դաշտ մը տեսնէ, միայն ծաղկներն են՝ որ կը տեսնուին, իսկ անոնց քաղցրաբոյր հոտը սովորաբար չ'առնուիր. եթէ մէկն յանուրջս համագամ կերակուրներ տեսնէ, անոնց համն վայելելու հաճոյքն չ'ունենար:

Այսու հանդերձ՝ թէ քնոյ ժամանակ կրնան հոտոտեիեաց եւ ճաշակելեաց ջղերը գրգռուիլ եւ թէ հոտառութեամբ բազմաթիւ եւրազներ կը լուծուին, հետագայ պատմութիւնը կրնայ վկայել եւ միանգամայն ցուցընել՝ թէ ինչ եղանակաւ սոյն հարցմանց կրնանք առաւել եւս մերձենալ: Թողունք որ երազատեսն ինքը խօսի՝ «Երբեք դրած էի Վիվարէ՝ իմ բարեկամներէս մէկուն երթալ եւ հոն ֆեալ. ձաբայ ելլելէս յառաջ շէշ մ'օծանելիք եւ գնած՝ որ յատուկ հոտ մ'ունէր. սոյն շէշը Վիվարէ հասնելէս յառաջ բանայէն մեծապէս զգուշացայ: Ընդհակառակն հասնելէս վերջը սոյն օծանելեաց գործածութիւնն ընդարձակեցի եւ միշտ վրաս կը կրէի սոյն օծանելիքը: Վիվարէն մեկնած օրս շէշը ինամով գոցեցի եւ. երկայն ժամանակ տարիէ մ'աւելի պահարանի մէջ պահեցի: Ծառայ մ'ունէի՝ որ ամէն առաւօտ կանուխ խուցս

կու գար: Շիշն իրեն տալով պատուիրեցի որ առաւօտ մը ինք քնացած միջոցիս քանի մը կաթիլ կամեցընէ բարձիս վրայ՝ առանց ինծի բան մ'իմացընելու, որպէս զի ամենեւին նախապաշարում չունենամ: Երազներս զորոքք ամէն առաւօտ մեծ մտաբերութեամբ աչացս առնել կը բերէի, ամենեւին բան մը չէին բովանդակիր՝ որ իմ Վիվարէ անցուած օրերս յիշեցընէին: Առաւօտ մ'երազեցի որ ի Վիվարէ եմ: Տեսայ որոշ այն ամէն լեռները, ծառերն ու ժայռերը՝ որոնք ինծի ծանօթ էին: Գիմացս ելաւ նամակաբերը՝ հօրմէս առ իս ուղղուած նամակ մը ձեռքը եւ ասով երազես նիւթերը փոխուեցան: Ընդ զարթնուլս իմացայ որ բարձս այն ծանօթ օծանելիքը կը հոտէր եւ արդեամբք ալ ծառաս ընդունած պատուէրը նոյն առաւօտ կատարած էր: Այս հետաքրքրական փորձը շատ անգամ կրկնեցի որ միշտ նոյն հետեւութիւնն ունեցաւ:

Հաստ զարմանալի է որ արթնութեան ժամանակ չզգածուող գրգռութիւն շատ զօրաւոր կըրնան ազդել երազի մէջ: Ասոր ալ օրինակ մը: Գաղղիացի գիտնական մը այլեւայլ խուզարկութեանց համար Եգիպտոս ծանապարհորդած ժամանակ աչքի ցաւ մ'ալ ունեցաւ: Գաղղիան վերադառնելէն ետքը շատ տարիներ անցան առանց Եգիպտոսի վրայ երազ մը տեսնելու: Յանկարծ սկսաւ ամէն երեկոյ Եգիպտոսի եւ իւր ձամբորդութեան վրայ երազներ տեսնել, եւ ասա քանի մ'օր վերջն աչաց այն ցաւն ունեցաւ՝ զոր ունեցած էր Եգիպտոս իւր ձամբորդութեան միջոցին:

Այսպիսի երեւոյթներն տեսնուած են այլեւայլ առողջապահական դարմանութեան բաժնի կամ յետոյ՝ որոնցմով հիւանդի մ'որպիսութիւնն բարւոքած է: Հաստ դիւրաւ կրնան երազներն նկատմամբ իրենց տխուր կամ զուարթ նկարագրին՝ ազդեցութիւն կըլլէ հիւանդութեան որպիսութենէն: Հաստ անգամ կը հանդիպի որ երազատեսն իւր վրայ յառաջ եկած բարւոքումը նշմարելէն յառաջ՝ երազներն իրենց նկարագրերը կը փոխեն:

Թաճախ երազի մէջ այնպիսի բաներ կը տեսնենք՝ որոնք արթնութեան ժամանակ բոլորովին մեր մտքէն ելած են: Հոս իւր օրինակ յառաջ բերենք հետեւեալը. Երիտասարդ սկովտիացի մ'ամաբանք մ'աչքէ անցընել ունեց, զոր կը կարծէր թէ կ'ենացը մէջ ամենեւին օրեցօր չէ: Առաջին խուցը մտնելով քիչ չզարմացաւ՝ երբ յիշեց թէ քանի մ'օր յառաջ սոյն խուցը երազին մէջ տեսած էր: Չկրցաւ ասոր պատճառն

խմանալ, մինչեւ որ բարեկամ մ'իրեն չըսաւ թէ « Դուռն քու տղայութիւնդ այս տան մէջ անցուցած ես, » — Այսպէս ալ կ'ընայ մէկը սխալ տեղ դրած բանալին գտնել երազին մէջ, թէ եւ ամբողջ օրը նոյն տեղը չկարենայ յիշել:

Եթէ այս դիպաց մէջ երազները մեղի պնդիսի ճշմարտութիւն մը կը ծանուցանեն՝ զոր մէջք մեր արթնութեան ժամանակ ձեռնհաս չենք գտնել, ապա ուստի՝ է որ երբեմն երազի մէջ մեր դատաստանը սխալ կ'ըլլայ, երբ սխալ բան մ'ուզելը կը համարինք եւ համոզմամբ սխալին կը յարկնք: Իւրաքանչիւր դե յարթնութեան գիտէ թէ երկու երկու ալ չօրս կ'ընէ, բայց յերապատեսութեան մէկը կրնայ համոզուած ըլլալ՝ թէ վերոյիշեալ թուող գումարը հինգ է: Այլքը լրմուռն երազին այս առանձնայատկութիւնը հետեւեալ նմանութեամբ կը պարզէ: Քնոյ ատեն մեր միտքը կը նմանի գառաւորի մը՝ որուն առջեւը մերթ պզոյժաւ եւ յառաջագոյն կատարած զատաստանի մը կարգաւորեալ եւ քննեալ արձատագրութիւնները կը դրուին եւ ինքն ալ քննելու եւ ստուգելու գիտաւորութիւնն ու կարողութիւնն ունի. եւ մերթ խառն ի խուռն իրարու հետ աղելս չունեցող բազմութիւն արձանագրութիւնք սիրանց վերջնական եղբակցութեան առջեւն կը նետուին: Ուստի եթէ մեր միտքն ազատ ընտրութիւն ընել կարենար՝ ըստ կամն իրերը քննելու, կամ եթէ առձեռն պատրաստ արժանահասաւ վկաններ ունենար եւ իւր քննութեանց կատարման նպատակը, եւ կամ եթէ հարկին պահանջած ժամանակը կարենար իւր վճիռը յետաձգել, գրեթէ չէր սխալուր: Իսկ սխալելուն պատճառը կամ վկայից խալալութիւնն է եւ կամ բացակայութիւնը, միւս կողմանէ ալ ժամանակին ստիպումը՝ որ չի կրնար իւր վճիռը յապաղել, այլ ստիպուած է նոյն վայրկեանին վճռել այսպէս կամ այնպէս:

ՄԱՐՏԻԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԹՅԱՆ

ԷՄԻՆԵՆԻ ԱՆՏԱՐԵՆԸ ԵՒ ՎՅՈՒՄՆԵ ԳԵՂԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Մեր տարի յառաջ թերթիս այն ամսատարին մէջ խօսելով Մարտի « Կրօնական արուեստն է կաւկաս », գրքին վրայ կը վերջադնէնք այսպէս. « Երանի՜ թէ յորդորամիտ ըլլաւ ազգային կարող գիտական մը, որ իւր տրամադրութեան տակ ունենայ յիշեալ (չայկական) արուեստներու վերաբերեալ առարկաներ, հիմնովին ուսումնասիրել զայն ամենայն, եւ ի ըյս հանել այն մտայեալ կամ անտես միացած ազգային գանձն: » Մեր այս իշխնքն այսօր գործադրուած ի տեսնեք ըստ մասին, թէ եւ ոչ ազգային, այլ գերմանացի մասնագիտի մը կողմանէ, որ այս ուսումնասիրութեանն օգնական գտած է նաեւ ազգայիններ:

Վիեննայի համալսարանին՝ գեղարուեստից պատմութեան առանձնական ուսուցիչն՝ Դր. Յովսէփ Մաշիգովսկի նպատակ գտնելով Աւստրիոյ կրթութեան պաշտօնարանէն, 1888—90 տարիներու մէջ բիւզանդեան գեղարուեստն ուսումնասիրելու կ'ուզէր Վիեննայէն Մաշիսկի, Աթոս լեռն, Աթէնք, Յունաստան, Կ. Պոլիս եւ ասոր ընդարձակ շրջակայք, Փարս-Սիւր արեւմտեան եզրերն ու կղզիներն, Տրապիզոն եւ Կաւկաս, այնուհետեւ Մոսկուա եւ Պետերբուրգ: Սոյն ուղեւորութեան մեծապէս կը նպաստեն Աթէնքի աւստրիական գեւական Վոսեկի, Կ. Պոլսոյ առական գեւական Կելիգով, եւ աւստրիական գեղանկի խորհրդական Շիւլ: Այս ուղեւորութեան մէջ Բիւզանդեան գեղարուեստի իբր 700 նշխար կը լուսնկարեն անձամբ, մէկ մեծ մասն առաջին անգամ, զորոնք կը պատրաստէ հրատարակել հետզհետէ:

Այսպիսի ընդարձակ շրջանի համար շատ կարճատեւ ուղեւորութեան միջոցին բիւզանդեան գեղարուեստի արեւելեան սահմաններու վրայ, այն է՝ հին Աքսատան, Կաւկասիոյ հայկական մասն, Ստորեք եւ Պաղեստին գտած գեղարուեստական նիւթերու մէջ նշանաւորագոյն է Էմիմանի մատենադարանին 989ին գրուած փղպեղեայ կղերով Աւետարանն:

Վաղարշ Մարտի, 1888, էջ 31: